

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 220 (10205)

1976 чылдың сентябрь 17, пятница

1925 чылда
үндүрүлгөсү

Өртөө
2 көп.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ— ХҮННҮН ЧУГУЛА АЙТЫРЫ

Онгу беш чылдың бирги чынык төнтүзүңге чедир эвээш үе арткан. Бо үе дээрге, ажылчы чоннарның бүгү коллективтеринге эң харысалгалыг үе болуру билдиргир. Улус ажил-агыйның планнарын, партияның XXV съездинин шийтирилген күүсөдиринге, бүдүрүлгенин ачыктыг чоруун улгаттырынга улуг күженишкен чогу-на бо үеде негеттинер. Ол чугула сорулгалары чедишкенин күүсөдиринге кышкы үеде ажилдаарыга амдыгааштан белеткел улуг ужу-дузалыг.

Улус ажил-агыйн электри болгаш одалга энергиязы, оттулар чүүл-биле хандылар, оларны камнагалыг ажилда дугайында партияның болгаш чазактын, СЭКП обкомунун бюрзуунуң база республиканың Министрлер Чөвүлелиниң айтышкынарның күүсөтпешпаша, дыка хей бүдүрүлгө коллективтери кышка белеткелди эки чорудуп турар. Бо чылдың сес айларының дүргүзүндө республикага 14,8 миллион киловатт-шак электри энергиязын, 72 муң тонна хөмүр-дашты ажилдап кылган, 6,3 муң калорий чылыг, 700 муң киловатт-шак электри энергиязын, 200 тонна бензинни камнап алган. Ак-Довурактын электри станциясында, Тываның электри четкизинде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде оттулар чүүлдү болгаш электри энергиязын бүдүрерин соксаал чокка көвүдөдир талазы-биле ажил багай эвес чоруп турар. Хову-Аксының болгаш Ак-Довурактын автобүдүрүлгелеринин, Тараа продуктулар эргелелин, даг-дугу арыглар В. И. Ленин аттыг комбинаттын, Кызылдың дааранылга фабрикасының, автосентелге заводунуң болгаш өске-даа бүдүрүлгелеринин коллективтери кышка белеткелдин ажилдарын кылып, одалга болгаш электри энергиязын курлавырларын камнаарынын үр-түңнелдиг хемчеглерин ап турар.

Ынчалза-даа кышка белеткелде үдүг четпестер бар. Тываның транспорт эргелели, «Сельхозтехника» каттыжышкыны, оттулар чүүл үлөтпүрүңү эргелели хөмүр-дашты ажилдаар черлеринче сөөртүрүн саададып турарынын уржундан Кызылдың, Хову-Аксының, Ак-Довурактын электри станцияларында, Кызыл хоорайны, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Бай-Тайга, Тес-Хем, Эзрин районнарының чамдык бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында болгаш колхоз, совхозтарында оттулар чүүлдүн эрге-жок чугула хемчээлдиг курлавырлары тургустунмаан.

Энергия бээр черлерин, чымылдыга ажил-агыйның кышка белеткел талазы-биле ам-даа кылар чүүлдерин хей. Кызылдың тууйбу заводунда, алгы заводунда, сүт комбинатында, пиво заводунда, ыяш чазап кылар комбинатта, «Тудуг кезектери» комбинатта, 1-ги болгаш 2-ги автобүдүрүлгелерде котельналар кыжын ажилдаарына белеткелтирмээн, оларны соок дүшкүгө чедир септеп, кылырның хемчеглерин албайн турар. Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинатында болгаш тууйбу заводунга эртен кыжын котельналарын багай белеткеленинден үрелген болгаш декабрь-январь айларда ол бүдүрүлгө черлеринин ажилдаарынын бүдүрүлгө черлеринин удуртукчуларына, специалистеринге шыгыны сагындырып болур ужурулуг. Ычанга Кызылдың болгаш Хову-Аксының электри станцияларында котелдарын, найысылалда, Ак-Довуракта подстанцияларын, Чалаана, Шагаан-Арыг, Туран хоорайларда, Эзрин, Сарыг-Сеп, Мугур-Аксы суурларда дизель электри станцияларын септеп, селир ажилды шапкынчылар чугула.

Чуртталга-коммунал ажил-агый министрствозунун, Тываның электри четкизи, Тыва коммуэнерго, «Тыва тудуг» трест, «Кызыл тудуг» эргелели республика найысылалында чымылдыга четкизинин тудуун доозар, Кызыл ЦЭС-те изиг сүт бээр херекселди, сүт дамчыдар хоолаларын, чымылдыга четкизин чогуур хуусаазында кылып, ажыгалга кинер дээр бо хүннерде улам күженишкенин ажилдаар ужурулуг.

Оттулар чүүлдү, электри болгаш чылыг энергиязын камнаас, төтөглей ажыглаар чорук республикада хей бооп турар. Чижээ, бо чылдың сес айларынын иштинде «Тыва кобальт» комбинат 474 муң, пиво заводу—3,3 муң киловатт-шак электри энергиязын артыкка чарыгдан. Ол ышкаш Кызылдың сүт заводу, тууйбу заводу, хлеб заводу дыка хей чылыг энергиязын планда көрдүнгенин хейнү чарыгдан. «Сельхозтехника» каттыжышкынының бүдүрүлгелери, ыяш ажил-агыйның болгаш харылаанын эргелелери, а ол ышкаш Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барым-Хемчик, Тес-Хем районнарының ажил-агыйлары нинтизи-биле 685 тонна кывар-чаар материалдарын бо чылдың эртен үезинде хейнү чарыгдан илерээн.

Партия организациялары, ажил-агыйларын удуртукчулары болгаш ажилчы чоннарын бүгү коллективтери одалга-энергия курлавырларын камнаар талазы-биле шыгын хемчеглерин алыр, камналга дээр социалисттик чарышты улам калбартыр, электри, чылыг энергиязын болгаш оттулар чүүлдү төтөгелээр чоруктарын болдурбас ужурулуг. Бо талазы-биле ажилга СЭКП обкомунун бюрзуунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың август 30-де доктаалын удуртукчу болдурар чер-черде партия организацияларынын хүдээлгези.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫН ЧЕЛЭЭЖИ «Союз-22» космос кораблин уждуп үндүргени

Ракетаны салып үндүреринге сөөлү белеткелдерин чорудуп турган монтаж-шенинде корпуста журналистер «Союз-22» космос кораблин сонугурап көргөн. Оон экипажы—Валерий Быковский биле Владимир Аксенов анаа чер кырынын сөөлү белеткелди кылып, дериншиктинерин айлалаш таарыштырып турган. Командылап пултузунда мурунай чаз-ла экипажтын ажилдап турган черинче чүгө медицина постузун тазартып—ак халат болгаш тускай чымчак дик кеткеш эртип болур.

Адакы кезең—приборлар өрөөлүн эртекш, үшкү кезеңге баарга, башкарыкчының олурар кол кабинасының—салып бадары аппараттын солгаларынын бирөөн бо. Ында шлемофоннарын быжылгаан ийи чымчак сандай, дыка хей таблолар база башкарылганын камандылап пултузунуң баалыптар чери шил өтүрү кестүп турар. Чазаны өрү алгаш, үстүне база бир ийи шилчүткөшкө баарыкка, орбита кезээ мурунуста бо тур.

—Бис кораблың бо кезең тудуштурар белдирлери-

биле турарын көрүп чалчыгып калган бис—деп, совет космонавтылар белеткелдерин удуруткучу генерал-лейтенант В. А. Шаталов чугалады. «Союз» сөөлү чылдарда орбитага барган, өске космос объектилерин биле тудуштурар адыр транспорт кораблинин хүдээлгезин хей-биле күсөдип турар апарган. Ынчалза-жок «Союзтун» бот тускайлаа эртем азы инженер лабораториязы болур болдунар аргазы ам-даа ыракта доозулбаан.

(Уланчыны 3-ку арында).

«СОЮЗ-22» КОРАБЛДИ УЖДУП ҮНДҮРҮП ТУРДА ГДР-НИН ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫН ЧОРААНЫ

ГДР-нин болгаш ССРЭ-нин эртемделерин биле тускай эртемчилерин ажилдап кылган база ГДР-ге бүдүрүп үндүргөн фотоаппаратураны

тургускан «Союз-22» космос кораблин уждуп үндүрүп турда, Байконур космодромга сентябрь 15-те ГСЧП ТК-нын Политбюро кежигүву, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң

Даргазынын бирги оралакчызы Г. Миттагга баштаган Герман Демократтыг Республикааның делегациязы чораан.

(СЭТА).

ДУЖУТ АЖААЛДАЗЫ— ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

БАРЫН-ХЕМЧИКЧИЛЕР: БАЗА-ЛА МУРНАКЧЫЛАР

Казахстаның партия-ажыл-агый активинин хурамында СЭКП Топ Комитетинин Чингиз секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазы барым-хемчикчилер улуг кичээлге-биле танышкан, боттарынын мурунуга салгып сорулгаларын чедишкенин күүсөдир деп белеткен хүдээлгелерин алгаш, оларын алдарым-биле күүсөткештер. Районун ажил-агый-инженер сентябрь 15-те 9600 тонна септен кезер планын 9637 тонна, септен 150 хуу кылар күүсөткелдин СЭКП Тыва обкомунга болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелине рапорттаптар. Олар ам-даа 300 тонна септен кемей белеткелдин хүдээлгелер.

Тараа ажаалдамы база организацияны чорудурун.

Нити тарылга шөлүнүң үштүң бир кезинде тарааны кестирген болгаш бастырган. Кубаньчылдарын кыйгырымыга харым кылдыр районун тараа-ажаалдары дүжүт ажаалдамын бедия шынарыг чорудуп, күрүгөс тараа салар планын ийи каттап күсөдирин шийтирлээнер. Саяанын хөлөзүңер, үренин болгаш мал чөм тарааны бүрүң-биле тургустун, 6300 га черге күсүк чер айдарылаан чорудар деп белеткен социалист хүдээлгелер алганнар.

Көдөңдиг ажил-агыйларын кыштагалаш кышта белеткел ажилы база чорудуп, фермаларга болган малчылар туралаанче мал чөмнү сөөртүп туралар.

Кызыл районда «Тилдиге» совхозтун ажил-агыйларын шийтир Кызыл туу-түшүп тура, онгу беш чылдың дүжүдүн ажал алырдыга республиканың автобүдүрүлгө черлеринин чамдык ажилдаарынын киргенин улуг үдүг-хуурун дугайын СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары Г. Ч. Ширинин доктелгези.

Республиканың Көдө ажил-агый министрствозунун автобазанын 43 чолаачы «Тилдиге» совхозта ажилдап турар, олар хову-шөлдерден савас масаанын бү-

рүнү-биле сөөртүп дооктап, ам престези септен, савак сөөртүлгезинге киргештер. Чолаачылар: «Хүндүлгелди Демдээ» ордендин эдилекчиси П. Серезикинин, коммунист күш-ажылдык шалыпчылары Б. Петеримовтун, И. Картинин, А. Бочаровтун кийркен улу улу. Олар хүнде ийи норманы күсөдир туралар.

ЧУРУКА: (сөлөйгү талазында) И. Картин биле А. Бочаров.

А. КОЯГУН-ОЛДУН ФОТОЗУ.

Каа-Хемниң ховулары де-гем, карап четпес. Ында чүс-чүс кыжылар ажилдап, онгу беш чылдың баштайгы чымыл дүжүдүн чидирген чокка ажаал алыр дээр бүгү-де күжүн, арга-дуркулгазын мөөнө-нөп. Районун кайы-даа участогунга, бригадаларга баргаш, хаймышкынын иште ажилчыларын күдээл-сорууктар ажилдап турарын көргөп, кийи магадлаас арга чок.

Ылыг турбуже, «Совет Тыва» совхозтун Чинге-Дагла хову туралаанда байдал сыр өскө болду. Бурунгу хуу брига-дала төгүткө келеринде, 10 комбайн база ол хире тракторлар ажил чок, чыскаа-ажаал туралар. Ол-бо кылап-тажын турар улус база энде-рик. Бир бөлүк оолдар чүдүк кырында чыгып алган, таан-

«Совет Тыванын» ол учас-тогулда 23 комбайн бар. Олар-ын ден кезиниң ажил чок турары ол.

—Бичи урелди берген комбайнлар-дыр, септен доозу-тарга, нежеден бээр ажилче үнө бээр ол—деп, бир кияк чугалады. Ол хирезинде комбайнларын септен-сөлөң-даа көзүдөс, чүгө чангымын чангыла бир механизатор олурар болду. Чинге-Дагын ишчилери бо чылдың 4450 га черден ыякы-бүрү тараа кудуларын ажаар-тажын. Бурунгу хүнде чедир чүгө 420 га черин дүжүдүп ажааган. Оон алган тараа тектардан-на ортума-

«СОЮЗ-22» КОРАБЛДИН ЭКИПАЖЫ ЧЕРНИ ЧУРУКА ТЫРТТЫРЫП ЧОРУУР

УЖДУШКУН БАШКА-
РАР ТӨП, сентябрь 16,
(СЭТА). Москва-ны биле 12
шакка чедир космостун «Со-
юз-22» корабли Черни доз-
гандыр 16 удаа эргелген.
Шенчээленин ут-шин
бурунгу хуу таарыштыр баш-
карыкчы соода корабль
дараалалыг параметрлер-
биле ужудушкунун уламчы-
лап турар:
—Чер кырындан эң ырак
хемчээл (apogee)—280 кило-
метр;
—Чер кырындан чок хем-
чээл (perigee)—250 кило-
метр;

—эргелеринин үези—89,6
минута;
—орбитаның ийленчээ—65
градус.
Экипажтын ажил хүнү бо-
гун 7 шакка эгелээн. Медици-
на контролунуң болгаш ар-
тсиги чөм соода космонавты-
лар В. Ф. Быковский биле
В. В. Аксенов чурукка тырты-
рышкылар чорударына
хей элчилг фотоаппаратура-
ны белеткелди.
Космос корабли Чөөн-Сиб-
ирий районнарынын кырында
ужудушкунун доозуп тура-
рынын үезинде Чер кырын
эргелин болгаш узуе ажил-

агыймын эрге-ажыктарына
таарыштыр чурукка кам
улаа тырттырган.
Эртем пилитикаларын
программанын баугар экипаж
париян үштүтерин өздө-
дөңгөс космоска ужудуш-
кун факторларын салдары
өөренип ишчилээр биологтук
иптизелди күсөдир эге-
лээн.
Динтер Быковский биле Ак-
сенов оларны калыптал
байдалы аки. Космостун «Со-
юз-22» кораблинин ужудуш-
куну программа баугар улам-
чылап турар.

Полковник Валерий Федорович Быковский

Совет Звездениң Маадыры, ССРЭ-ниң
ужудукчу-космонавты Валерий Федоро-
вич Быковский 1934 чылда Москва обла-
стың Павловский Посад хоорайга төртүң-
ген. Начискинниң шериг авиация учили-
щенин доосканынын соода Совет Армия-
ның авиация нескетеринге албан эртирп
турган.
Космонавтылар отрядында В. Ф. Быков-
ский 1960 чылда кирген. 1963 чылда
«Восток-5» корабльгө бодунун баштайгы
космоска ужудушкунун кылган.
Космонавтылар белеткелер тепке ажилда-
вышан тургаш, 1968 чылда Шериг-

агарының Н. Е. Жуковский аттыг инженер
академиязын чедишкенин дооскан, а беш
чыл эртенде техниктиг эртемдерин нан-
даады деп эртем адынга диссертацияны
камгалаан. Парлаттыган ажилдары бол-
гаш чогадып кылган чүүлдери бар.
В. Ф. Быковский—1963 чылдан бээр
Совет Звездениң Коммунисттик партиязы-
ның кежигүну.
Космонавтының кадыкы Валентина Ми-
хайловна Звезданың хоорайда ажилдап ту-
рар. Быковскийлерниң өг-бүлелинде 13
харлыг Валерий болгаш 11 харлыг Сергей
деп ийи оолдары бар.

Владимир Викторович Аксенов

Владимир Викторович Аксенов 1935
чылда Рязань областың Насимов районун
Глибыч суурга төртүңген. Машина-ту-
дуг техникумун доосканынын соода, 1953
чылда авиация шийлээлгезин курсантызы, а
оон соода Чугувтун шериг авиация учи-
лищенин курсантызы болу берген.
1957 чылда В. В. Аксенов конструктор-
лар бюрзунда ажилдап эгелээн болгаш
Бүгү-үлөөлгө бот-өөрелдиги полит-
никтиг институтунга өөрнгөн, оны 1963
чылда дооскан. Космос аппараттарынын
системаларын ажилдап кылырынга, олар-
нын ужудушкуну шенелдерин чоруда-

рынга, а ол ышкаш экипажтарын белеткел-
деринге ол идепкейин-биле кирип келген.
Космонавтылар отрядында В. В. Аксе-
нов 1973 чылда кирген. Космос ужу-
душкунунга белеткелдин долу курузун ол
эрткен.
В. В. Аксенов—1959 чылдан бээр Со-
вет Звездениң Коммунисттик партиязынын
кежигүну.
Космонавтының кадыкы Мария Василь-
евна конструкторлар бюрзунда ажилдап
турар. Аксеновтар 12 харлыг Валерий, 6
харлыг Сергей деп оолдары.

ШАЛЫПЧЫ 60 НЕДЕЛЯ

Бистид калбак дөлем
Төзөн чурттузун аймак өскө-
н СЭКП-ниң XXV съездинин
ини төгүлүг шийтирилген
амылдыра боттадылар
дээр, боттарының күжүн, чо-
гадыкты чоруп чаз беш
чылдың планын овалдаа-
рып күсөдиринге улашдыр-
ган ажилдап турар. Ажылды
шыны, оон ачыктыг чоруу
дээр социалисттик чарыш
череде шыбарлан.

Октябрьның социалисттик
Улуг революциязынын 60 чы-
лынга холабартып СЭКП Топ
Комитетинге Ленинниң комсо-
молдун Репортунага ат салыр
хүндүлүг эрге дээр социали-
стик чарыш амыктар ортузун
да калбарган. Төгүлүг хүнге
алдар кылдыр ымыг патриот-
чү эгелээлгезин революция-
нын калайы — Ленинградтың
комсомолчулары эгелээн.
Оларны ол бот-недепкейи
эгелээлгезин бүгү совет
аймактар, оон иштинде Совет
Тыванын оолдар, ымытары бү-
рүнү-биле дөткөп. Октябрь-
ның социалисттик Улуг ре-
волюциянын 60 чыл оюу—60
шылчык недела кылдыр эр-
төөнүн шийтирилген.

Республика найысылалынын
бүдүрүлгө черлеринин, албан
органналарынның комсо-
мол эге организацияларына
«Октябрьның социалисттик
Улуг революциянын 60 чыл
оюу — 60 шылчык недела»
деп ленинградчыларын патри-
отчу саналып дөткөс ба-
йыраг шийтирер чер-чер-
лерде эртип эгелээн.

Ынды мундиг Кызылдың
дааранылга фабрикасында бо-
луп эркен. Анаа фабрикада
эки ажилды Людмила Гур-
кованың удуртканы комсо-
молчу-амыктар бригадалы
чылдып келген. Митингтин
фабрикада комсомол эге ор-
ганизациянын секретары В.
Брохнова ажитатп, «60 шыл-
чык неделанын» соругаларын
тайылырлар чугалаган.

Митингте Л. Гуркованың
удуртканы дааранылга
бригадалы ийи чылдың пла-
нын овалдады 1977 чылдың
ноябрь 7-ге чедир күсөдир
деп белеткен социалисттик хү-
дээлгезин алган. Бригадалык
мурнакчы дааранылчылары
Зоя Кара-Сад, Валентина Са-
гаан-оол олар митингине чүгө
чугалаан, ай сайында планын
130—140 хуу күсөдирин хү-
дээлгезин.

(БИСТИН КОПП.).

—Ынды чүгө билбес мен,
ана-ла калбаа-биле ажилдап
турар бис—деп, ол куду көр-
үд харымдады.

Байдал дүрүрчүкт. Дарый
хемчег амыр негеттинип ту-
рар.

Д. ЧЫДЫМ.

СУУР КИРГЕШ, СУРАГ БААР

биле чүгө 4 центнер дөңгү
кеткен: чидирг улу. А
ажаал алышкыны сентябрь
5-те эгелээн, мында ажилдап
агелээн студенттер бөзүн 48,
ажылчылар-биле каттышкан
шүптү чүс амыг кижки. А ма-
шина-техниканы савы база
четчир.

Кижки болгаш техниканы
күжү бо хире хой турда, мын-
дыг куду көргүзүп кавчан
болгашың! Кол-ла чүгө—илла
күш-ажылды четпес органи-
заацияда, ажилчыны күш-
тү чөп ажилдап турары
да. Бригадалың удуртукчу-
ларынын талазында бөзүн
«суур баргаш сураг баар»
чоруктар хей, оон уламыдан

сагылга-чурум сандаргай. Бо
хире үе эртен-даа болза, бү-
дүрүтү хуралын чангыс-даа
катап эртирбөс. Сөөлү хо-
нуктарда ишчилерин ажил-
даарына шаптыкташкын-
лар-ла хей: чок болза чаз-
чап кээр, азы эдикчи чиде
бээр.

Эртен пилитида комбай-
нерлер шүптү шөлө дилеп
алган, суур кырып чораян.
Оларын чамдыкым бурунгу
хүнге чедир келбөөн. Брига-
дала кол кижилерин бироз-
тү—үчүткү Сергей Намча-
оол мынчага чедир чок.
Чинге-Дага агатас-масса-
лыг ажил хирелп. Кы-
зыл-булуң чок, социалисттик

харым организациятымаан,
көргүзүп камбарызы бар-даа
болза, түнпөдөр бажитиш-
мейн турар.

—Бригада, эвенога үштү,
арадарда социалисттик чарыш-
ты организациялар турар силер
бө?—деп, бир механикатордан
айтырдым.

—Ынды чүгө билбес мен,
ана-ла калбаа-биле ажилдап
турар бис—деп, ол куду көр-
үд харымдады.

Байдал дүрүрчүкт. Дарый
хемчег амыр негеттинип ту-
рар.

Д. ЧЫДЫМ.

Ы Н